PREKLADY

JEDNOTLIVINY A ICH ROLY (II)

Pavel TICHÝ

4. BRENTANOVE INTENCIONÁLNE OBJEKTY

Pojem roly alebo niečoho, čo sa jej veľmi podobá, možno nájsť v učeniach mnohých moderných filozofov. Brentano nazýval roly "intencionálnymi objektmi", Meinong "čistými objektmi", Frege "zmyslami" a Carnap "individuovými konceptmi". Napriek podstatným rozdielom v prístupe, terminológii a v tom, na čo kládli dôraz, títo filozofi zastávali spoločný názor, podľa ktorého adekvátne filozofické vysvetlenie sveta a spôsobu, akým ho poznávame, by nebolo možné, keby sme okrem konkrétnych jednotlivín nepostulovali abstraktné entity, ktoré môžu za priaznivých okolností *vyčleniť* jednoznačne určené jednotliviny.[6]

V tejto časti sa budeme krátko zaoberať Brentanovou náukou o intencionálnych objektoch.

Jedným z hlavných Brentanových problémov bolo určiť, čím sa líši mentálne od fyzického. Osobitosť mentálnych aktov, ako je videnie, strach, myslenie a pod., videl v ich *intencionalite*, v tom, že každý takýto akt je sám osebe zameraný na určitý objekt. Keď niekto vidí, vždy vidí niečo, keď sa niekto bojí, bojí sa niečoho, keď niekto myslí, myslí na niečo.

> Pre každý psychický fenomén [citujeme slávnu Brentanovu pasáž] je príznačné to, čo stredoveki scholastici nazývali intencionálnou (či mentálnou) inexistenciou predmetu, [t. j.] vzťahovaním sa na nejaký obsah, zameranosťou na nejaký objekt [...] alebo imanentnou predmetnosťou. Každý psychický fenomén obsahuje v sebe niečo ako objekt.[7]

Na ilutráciu Brentanovej tézy si predstavme, že niekto vystrelí z pušky a vystrelená guľka zabije králika. V istom zmysle objektom fyzikálneho procesu, ktorým je let guľky vzduchom, je určitý králik: veď napokon proces končí jeho zabitím. Ale fakt, že tento fyzikálny proces spôsobuje smrť práve tohto konkrétneho živočícha, je voči procesu takpovediac vonkajší. *Ten istý* proces by mohol skončiť napríklad rozbitím fľaše alebo zranením človeka. Inými slovami,

ORANON F 1 (1994), N. 2, 123-132
Copyright © Filozofický ústav SAV, Bratislava

jeho objekt mu nie je imanentný: v samom procese nie je nič, čo by si vynucovalo zranenie tohto konkrétneho králika. Takže fyzikálne procesy sú k svojim objektom indiferentné, inak povedané, nenosia ich v sebe, pravda, ak môžeme vôbec povedať, že majú nejaké objekty.

Uvažujme však teraz o človeku, ktorý mieril puškou. Mierenie je typická *mentálna* činnosť. Je zrejmé, že mierenie tohto človeka nie je iba náhodou mierením na králika, lebo keby to bolo napríklad mierenie na fľašu, nemohol by to byť ten istý mentálny akt. Mierenie je vždy *samo osebe* zamerané na nejaký objekt, tento objekt je takpovediac črtou samého aktu.

Takže podľa Brentana osobitosť mentálnych aktov spočíva v ich imanentnej predmetnosti, v tom, že každý takýto akt je sám osebe zameraný na nejaký objekt.

Z tohto však bezprostredne vyplýva, že objektmi mentálnych aktov nemôžu byť veci, ako sú materiálne telesá. Skutočný králik z mäsa a krvi sotva môže byť zložkou mentálneho aktu. Zložkou mierenia je skôr zamýšľaný králik, abstraktný, intencionálny objekt.

Brentano objavil v našom pojme objektu hlboko zakorenenú viacznačnosť. "Objekt" môže znamenať vec, akou je králik z mäsa a krvi, alebo intencionálny objekt, akým je zamýšľaný králik, abstraktná entita, ktorá je imanentná miereniu na králika, mysleniu na nejakého králika atď. Brentano napísal:

> Existujú ľudia, ktorí pochybujú o tom, že *existujú* nejaké iné objekty ako veci. Ale na rozptýlenie tejto pochybnosti stačí zopár poznámok. [...] Keď porovnáme A, ktoré uvažujeme alebo myslíme, s tým A, ktoré je skutočné, môžeme povedať, že A, ktoré je *myslené*, nie je skutočné či pravé? V žiadnom prípade! *Myslené* A môže byť niečím skutočným a pravým *bez toho*, že by existovalo nejaké skutočné A.[8]

Keď Brentano hovorí, že zameranosť na objekt je príznačnou črtou mentálnych fenoménov, používa "objekt" v intencionálnom zmysle. Objektmi mentálnych aktov sú intencionálne objekty, nie veci ako hmotné telesá.

Táto teória okrem iného pohotovo vysvetľuje známy, ale často mätúci fakt, že niečo môžeme urobiť objektom pre nás, hoci taký objekt v skutočnosti *nejestvuje*. Môžeme napríklad mieriť na králika, hoci v našom okolí v skutočnosti nie je nijaký králik. Keď človek, vystupujúci v našom príklade, podlieha zrakovému klamu, že v tráve je králik, a zamieri naň, tak to, čo robí, je zrejme *mierením* na králika. Jeho mentálny akt je zameraný na nejaký objekt. Nachádzame tu jednu z vlastností, ktoré sa stali známe ako brentanovské vlastnosti intencionálnych objektov: mentálny akt môže byť zameraný na takýto objekt aj vtedy, keď v okolí nejestvuje nijaký "reálny" objekt, ktorý by mu zodpovedal.

Samozrejme, za normálnych okolností je mierenie na králika vyvolané prítomnosťou "reálnych" králikov z mäsa a krvi. Ale i v takom prípade musíme rozlišovať intencionálny objekt mentálneho aktu od hmotného telesa, ktoré mu

zodpovedá. Jeden z dôvodov pre toto rozlíšenie spočíva v tom, že hmotné teleso môže byť intencionálnemu objektu veľmi nepodobné. Ak sa ukáže, že králik, ktorého náš človek zastrelil, má iba tri nohy, tak z toho nevyplýva, že tento človek mieril na trojnohého králika. To je ďalšia z brentanovských vlastností intencionálnych objektov: aj keď je mentálny akt vyvolaný prítomnosťou "reálneho" predmetu mimo našej mysle, intencionálny objekt tohto aktu môže byť značne odlišný od svojho "reálneho" náprotivku.

Všimnime si, že intencionálne objekty, napriek tomu, že sú mentálnym aktom imanentné, nemusíme chápať ako subjektívne, psychologické alebo privátne entity. Sám mentálny akt, mierenie, videnie, myslenie atď., je nepochybne jedinečná, privátna udalosť, ktorá sa odohráva vo vedomí nejakej osoby. Na konkrétnom akte videnia, ktorý prežíva jedna osoba, sa nemôže podieľať iná osoba a znovu prežívať ho nemôže dokonca ani tá istá osoba. Moje videnie nejakého objektu, ktoré prežívam práve teraz, je numericky odlišné od môjho videnia toho istého objektu pred hodinou a od každého videnia tohto objektu ľubovoľnou inou osobou. Ale každé z týchto videní môže byť videním toho istého *objektu*: intencionálny objekt, ktorý je všetkým týmto jedinečným mentálnym aktom imanentný, môže byť ten istý. Ak intencionálny objekt budeme chápať ako štrukturálnu črtu týchto aktov, tak je jasné, že napriek tomu, že samotné akty sú privátne, efemérne, subjektívne udalosti, ich objekty môžu byť interpersonálne, pretrvávajúce a v tomto zmysle *objektívne*.

To však nebol Brentanov pôvodný názor na intencionálne objekty. Vo svojich raných prácach Brentano o nich hovoril skôr ako o istom druhu psychologických entít. Považoval intencionálny objekt za niečo, čo je vyvolané mentálnym aktom a čo trvá len tak dlho, ako mentálny akt. Napríklad napísal:

> [...] skutočný kentaur neexistuje; ale *myslený* alebo *uvažovaný* kentaur existuje, a síce vždy vtedy, keď naň myslím.[9]

Objekt nejakého mentálneho aktu sa teda považuje za niečo, čo akt *produkuje*, niečo, čo stojí a padá so samým aktom.

Neskôr však Brentano zistil, že tento psychologický výklad intencionálnych objektov je neuspokojivý. Nasledujúca úvaha je jednou z tých, ktoré ho prinútili zmeniť svoj názor. Produktom mentálneho aktu musí byť individuálna entita. Na druhej strane, objektmi mentálnych aktov sú často *všeobecniny*. Napríklad kým konskosť je všeobecnina, *myslená konskosť* ňou nie je. Ale na konskosť môžeme myslieť; v takom prípade myslíme na všeobecninu konskosť, a nie na myslenú konskosť, individuálnu psychologickú entitu.

Úvahy tohto druhu priviedli Brentana k tomu, že svoj pojem intencionálneho objektu zbavil jeho pôvodných psychologických konotácií a predložil

modifikovanú tézu, podľa ktorej objektom mentálneho aktu je vždy to, čo nazval vecou alebo *reáliou*:

> Objektom myslenia nie je "myslená vec", ale "vec", napr. imanentným objektom myslenia na koňa nie je "myslený kôň", ale "kôň" (vlastne iba jeho môžeme nazvať objektom).[10]

Objektom myslenia už teda nie je psychologická entita, ktorej existencia závisí od mentálneho aktu, ale niečo objektívne, také ako *kôň*.

Bolo by však chybou interpretovať Brentanove *reálie* ako konkrétne hmotné jednotliviny v našom okolí. Brentano kritizoval súdobých filozofov pre používanie výrazu "vec" ako synonyma výrazu "to, čo je schopné kauzálne pôsobiť". Brentano opakovane zdôrazňoval, že kedykoľvek na niečo myslíme, myslíme na to *ako na niečo* a že objekt myslenia (t. j. vec alebo *reália*) "je objekt bez ohľadu na to, či existuje niečo, čo mu zodpovedá alebo nie". *Reália* teda nie je konkrétne hmotné teleso, ale skôr niečo, čomu takéto teleso môže, ale nemusí *zodpovedať*. Zdá sa, že *reália* je niečím (takým ako kentaur alebo Pegas), čím jednotlivina môže *byť*. Toto všetko, zdá sa, naznačuje, že pod "ein Reales" Brentano rozumie niečo veľmi podobné tomu, čo sme na týchto stránkach nazvali rolou.

Hneď vidíme, že stotožnenie objektov mentálnych aktov s rolami poskytuje prirodzené vysvetlenie intencionality alebo zameranosti na objekty týchto aktov. Pri vykonávaní mentálneho aktu určitého druhu stojíme v určitom vzťahu k role. Keď mierime na králika, sústreďujeme sa napríklad na *bieleho králika s ružovými očami, ktorý sa skrýva za chumáčom trávy. Biely králik s ružovými očami, ktorý sa skrýva za chumáčom trávy*, nie je však jednotlivina, ale niečo, čím nejaká jednotlivina môže *byť*: je to idiosynkretická povaha, ktorú môže jednotlivina *stelesniť*. Ak takéto mierenie skončí úspešným zásahom, nie je to pravdaže táto povaha, ktorá je zabitá, ale nejaký konkrétny živočích z mäsa a krvi, ktorý *má* túto povahu alebo niečo, čo je jej podobné. To však nič nemení na fakte, že pri akte mierenia sa naša myseľ sústreďuje na túto povahu, nie na jednotlivinu. Naša myseľ môže byť takto sústredená dokonca aj vtedy, keď nijaká jednotlivina nemá túto povahu, čiže dokonca aj vtedy, keď sa za trávou neskrýva nijaký králik. Podobne v prípade, keď myslíme na Pegasa: vtedy sa naším objektom stáva *okrídlený kôň*. Ale *okrídlený kôň* nie je jednou z jednotlivín sveta. Je skôr niečím, čím by jedna z jednotlivín sveta mohla *byť*. *Okrídlený kôň* je rola a vlastnosti byť koňom a byť okrídlený sú niektoré z jej náležitostí. Keď myslíme na Pegasa, naša myseľ sa koncentruje na túto rolu, nie na nejakého živočícha. A fakt, že náležitosti Pegasa náhodou nemá nijaká jednotlivina, tejto role vôbec nebráni slúžiť ako celkom dobrý objekt myslenia.

Tento jednoduchý výklad intencionality nielenže prirodzene vyplýva z hlavnej tézy Brentanovej filozofie; zdá sa, že je to jediný výklad, ktorý je

zlučiteľný s touto tézou. Je preto dosť čudné, že sám Brentano tento výklad nikdy neprijal. V dôsledku toho nikdy nedospel ku koherentnej teórii o zameranosti mentálnych aktov na objekty. Namiesto toho sa zaplietol do neriešiteľných kontradikcií a navrhoval nejasné teórie, v ktorých najprv poprel vzťahový charakter mentálnych aktov a napokon zapudil pojem vzťahu úplne.

Skutočnosť, že Brentanovi sa nepodarilo rozpracovať koherentný výklad zameranosti mentálnych aktov na objekty, možno vysvetliť dosť jednoducho. Napriek tomu, že Brentanove *reálie* majú všetky charakteristické črty rolí, nie sú jasne odlíšené od jednotlivín, ktoré ich stelesňujú. Brentano síce tvrdí, že reália nemusí existovať, t.j., že jej nemusí zodpovedať nijaká jednotlivina, keď jej však nejaká jednotlivina zodpovedá, zabúda na rozdiel medzi *reáliou* a konkrétnou jednotlivinou a zaobchádza s obidvoma entitami ako s jednou. Jednotlivina, ktorá *je* niečím, mu splýva s tým, *čím* je.

Teda Brentano vo svojich neskorších prácach mieša jednotliviny s rolami, a to je, ako sme videli v predchádzajúcej časti, chyba, na ktorej sa zakladá nesprávny názor, že jednotliviny majú esencie, ako aj názor, že existencia je niečím, čo môže prislúchať, či už pravdivo alebo nepravdivo, jednotlivine. Brentanove prehlásenia ako

> kocka, ktorú pretvoríme na guľu, prestáva existovať"[1]

svedčia dostatočne o tom, že naozaj prijal obidva tieto názory.

Brentanov pojem *reálie*, ktorý vznikol splynutím pojmu jednotliviny s pojmom roly, vyvoláva istý druh pojmového efektu kačky a králika: sme náchylní v *reálii* vidieť raz jednotlivinu, raz rolu (a podľa toho s ňou aj zaobchádzať), pričom zmena jej podoby uniká nielen čitateľovej, ale aj autorovej pozornosti. A medzi ľuďmi, ktorí majú sklon vidieť opačné strany tohto pojmu s dvoma tvárami, nevyhnutne vznikajú neriešiteľné spory.

Kontroverzia musí vzniknúť najmä so zreteľom na pojem existencie, ktorý sa stáva rovnako dvojznačný. Kto o *reálii* uvažuje ako o role, bude "existuje" interpretovať ako "je stelesnený". Pri tejto interpretácii z popretia existencie nejakej *reálie ne*vyplýva, že takej reálie niet, t.j., že táto reália nie je jednou z jestvujúcich reálií. Na druhej strane, ten, kto pripodobňuje reálie k jednotlivinám, bude existenciu interpretovať spôsobom, pri ktorom povedať o *reálii*, že neexistuje, znamená povedať, že takej reálie vôbec niet, t.j. že uvažovaná reália nie je jednou z jestvujúcich reálií.

Vo svojich neskorých prácach má Brentano sklon interpretovať *reálie* a existenciu týmto druhým spôsobom. Ak reália neexistuje, tak podľa Brentanovho názoru takej reálie vôbec niet. Napríklad, žiadna z *reálií*, ktoré jestvujú, nie je Pegasom.

Tento názor však spôsobuje Brentanovi vážny problém. Predpokladajme, že Jano myslí na Pegasa. Brentano tvrdí, že objekty myslenia sú vždy *reálie*, a že Pegas *nie* je jednou z týchto reálií. Ale ak je to tak, Janovmu mysleniu zrejme *chýba* objekt, čo protirečí hlavnej Brentanovej téze, podľa ktorej je zameranosť na objekt osobitosťou všetkých mentálnych aktov.

Brentano sa viackrát pokúsil prekonať túto kontradikciu. Ukázalo sa však, že jediný spôsob, ako to dosiahnuť, je zbaviť kľúčové pojmy tejto koncepcie ich doslovných významov. Pegas, píše Brentano, *je* objekt Janovho myslenia. Toto "je" však nemáme brať v jeho "striktnom zmysle": presne povedané, Pegas nie je vôbec nič. Ani slovo "objekt" nemáme chápať v jeho "striktnom zmysle": toto slovo tu neznamená to isté ako vo vete "Strom je objekt". Je pravda, konštatuje Brentano, že Janov mentálny akt spočíva v určitom vzťahu, ktorý sa vytvoril medzi Janom, ktorý myslí, a Pegasom, objektom jeho myslenia. No "vzťah" tu zasa nemáme chápať v jeho "striktnom zmysle". Je to vzťah, ktorý sa na rozdiel od bežných vzťahov môže realizovať dokonca aj vtedy, keď jeden z členov, ktoré doň vstupujú, chýba. Presne povedané, tvrdí Brentano, mentálny akt nie je vôbec vzťah, ale iba niečo, čo je vzťahu podobné ("etwas Relativliches").[12] Avšak tento oslabený zmysel výrazov "je", "objekt" a "vzťah" Brentano nikdy jasne nešpecifikoval, a tak sa celé učenie o zameranosti mentálnych aktov na objekty zriedilo takmer na metaforu.

5. MEINONGOVE ČISTÉ OBJEKTY

Brentanovi nasledovníci čoskoro objavili slabé miesto v koncepcii svojho učiteľa. Pochopili, že pripodobnením intencionálnych objektov konkrétnym hmotným veciam Brentano podkopal celé učenie o intencionalite mentálnych aktov: ak ne-existujúci objekt nie je jedným z objektov, ktoré sú, potom myslenie na taký objekt musí byť bez objektu. Brentanovi žiaci si uvedomili, že koherentná teória intencionality musí pripustiť objekty, ktoré *sú*, takže možno o nich uvažovať, myslieť na ne a skúmať ich, hoci neexistujú. Ignorovali protesty svojho učiteľa a pustili sa do obrany jeho tézy zdôrazňovaním rolového aspektu jeho ambivalentného pojmu *reálie*.

Najprepracovanejšou, najkonzistentnejšou a najhlbšou teóriou Brentanovej školy je učenie Alexia von Meinonga. Základným kameňom Meinongovej filozofie je téza, že objekty vedomia sú *Ausserseiend*, t.j., že k existencii sú úplne indiferentné. Číry fakt, že objekt neexistuje, vôbec nerobí tento objekt čírym nič. To, že objekt neexistuje, nemá na samotný objekt nijaký vplyv: to, či objekt existuje alebo nie, nemá nič spoločné s tým, *čo* tento objekt je. Alebo, ako to už raz bolo priliehavo povedané, *Sosein* objektu (t.j., *čo* objekt je) je úplne nezávislé od jeho *Sein* (t.j., či existuje).

Meinongovi pripadá čudné, že väčšina ľudí, vrátane vedcov, tento samozrejmý fakt nevidí. Túto zaslepenosť vysvetľuje zakoreneným predsudkom, ktorý nazval "predsudkom v prospech skutočného", predsudkom, ktorý vedie k tomu, že to, čo nie je reálne, považujeme za číre nič. Ale to je, píše Meinong, chyba.

> Súhrn toho, čo existuje, vrátane toho, čo existovalo a bude existovať, je nekonečne malý v porovnaní so súhrnom objektov poznania.[13]

Ne-existujúce objekty musia byť, pretože inak by sme ničomu nemohli uprieť existenciu.

> Ľubovoľná vec, ktorá nie je reálna, musí byť prinajmenšom schopná slúžiť ako objekt súdov, ktoré sa týkajú *Nichtsein*.[14]

Objekty nášho vedenia sú podľa Meinonga *čisté* objekty: sú mimo bytia a nebytia.

> [Každý objekt] je nejakým spôsobom daný pred naším rozhodnutím o jeho bytí a nebytí, spôsobom, ktorý nie je zaťažený nijakým predsudkom voči jeho nebytiu... Zdá sa, že ak mám byť schopný usúdiť, že istý predmet nie je, tak najprv ho musím nejakým spôsobom uchopiť, aby som mohol niečo povedať o jeho neexistencii...[15]

Meinong opakovane zdôrazňoval, že číry fakt, že čistý objekt neexistuje, ho nevylučuje z oblasti objektov, ktoré sú hodné vedeckého skúmania.

Meinongova filozofia je často predmetom povrchného posmechu za to, že udelila ontologický status veciam ako zlatá hora, Mikuláš alebo Pegas. Ale Meinongovo univerzum stratí zdanlivú excentrickosť, len čo ho pochopíme ako súhrn, ktorý sa neskladá z jednotlivín, ale zo Soseins, t.j. z rolí. Zoznam vecí, ktorými by konkrétny predmet *mohol byť*, by mal skutočne zahŕňať *Mikuláša, Pegasa* a *zlatú horu* spolu s vecami ako *Zornica* a *moje hodinky*. Pegas nie je o nič horší než moje hodinky. Práve tak ako fakt, že nejaký kus kovu je *mojimi hodinkami*, nepridáva nič k podmienke kladenej na objekt, ktorý je mojimi hodinkami, tak ani fakt, že žiadny skutočný štvornožec nie je Pegasom, neuberá nič z podmienky kladenej na objekt, ktorý má byť Pegasom. Roly sú naozaj mimo bytia a nebytia.

Nedostatok Meinongovej ontológie nespočíva v tom, že pripustila príliš veľa, ale v tom, že pripustila príliš málo. Zdá sa, že zdôrazňovaním dôležitosti rolí, t.j. *čistých* objektov ako objektov vedenia, Meinong stratil z dohľadu jednotliviny, obyčajné objekty, ktoré sú schopné stelesňovať roly, t.j., ktoré sú schopné exemplifikovať atribúty utvárajúce *Sosein*. Zdá sa, že Meinongova ontológia vôbec neobsahuje (holé) jednotliviny: zdá sa, že pozostáva iba z rolí. Byť čistým objektom, ktorý existuje, neznamená byť objektom, ktorému zodpovedá

nejaká jednotlivina, t.j., že nejaká jednotlivina exemplifikuje atribúty utvárajúce *Sosein* objektu. Napríklad neexistencia zlatej hory nespočíva v tom, že náhodou nič neexemplifikuje atribúty byť horou a byť zo zlata. Naopak, zlatá hora, t.j. *sám* čistý objekt *je* horou a je zo zlata. Ibaže tento objekt náhodou nie je skutočný. Podobne existencia najvyššej hory nespočíva v tom, že sa k sebe hodia dve veci - čistý objekt a geologický útvar. Je to skôr tak, že sám čistý objekt je nejako skutočný. Meinong teda spravil tú istú chybu ako Brentano: zlúčil jednotlivinu, ktorá *je* niečím, s tým, *čím* jednotlivina je.

V dôsledku toho Meinong nemôže rozlíšiť vlastnosť atribútu byť *exemplifikovaný* nejakou jednotlivinou od vlastnosti toho istého atribútu byť *náležitosťou* roly. Namiesto toho, aby povedal, že *Pegas*, ako čistý objekt, je taký, že čokoľvek ho má stelesniť, musí byť kôň, Meinong musí povedať, že *sám* čistý objekt je kôň. To dáva Meinongovej ontológii rozprávkový charakter: Meinong je nútený tvrdiť, že niektoré kone *majú* krídla, niektoré hory *sú* zlaté atď. Kone sa teda delia na skutočné kone a na kone, ktoré nemajú to šťastie, že existujú. Tým, že empirické vlastnosti pripisuje samotným čistým objektom, Meinong ich všetky akoby priviedol k životu v bizarnom svete, ktorý sa hemží Mikulášmi, jednorožcami a ružovými slonmi s 56 ušami.

Ďalší nešťastný dôsledok, vyplývajúci z neprítomnosti jednotlivín odlišných od čistých objektov spočíva v tom, že atribúty existencie a neexistencie sa tým kladú na jednu úroveň s takými atribútmi, ako sú byť koňom a byť okrídlený. Pretože podľa Meinonga tomu istému objektu, ktorému správne pripisujeme vlastnosti byť koňom a byť okrídlený, môžeme takisto správne pripísať neexistenciu. A *koňovi môjho suseda*, ktorému správne pripisujeme vlastnosť byť koňom, takisto správne pripisujeme existenciu. Takže sa zdá, že nie je vôbec neprípustné spojiť existenciu s vlastnosťami byť koňom a byť okrídlený a utvoriť tak nový čistý objekt - *existujúceho okrídleného koňa.* Tento objekt by mal, okrem toho, že je koňom a je okrídlený, navyše *existovať*. No pretože, ako je dobre známe, medzi skutočnými vecami niet nijakého okrídleného koňa, čistý okrídlený kôň by mal existovať aj neexistovať. Keď teda položíme existenciu na tú istú úroveň ako vlastnosti byť koňom a byť okrídlený, dostaneme spor.[16]

Vo svojej odpovedi Russellovi, ktorý poukázal na túto kontradikciu, Meinong (okrem iného) tvrdil, že existencia nie je predikát, a preto nemôže vystupovať v *Sosein* nijakého objektu.[17]

Ale správnu intuíciu, vyjadrenú touto poznámkou, nemožno v rámci Meinongovej ontológie vysvetliť ani zdôvodniť, lebo rozdiel napríklad medzi vlastnosťou byť koňom a existenciou spočíva v tom, že jednotliviny môžu exemplifikovať vlastnosť byť koňom, no nie existenciu: existenciu môžu exemplifikovať len roly. A pretože vlastnosť môže byť náležitosťou roly len vtedy, keď ju môžu exemplifikovať jednotliviny, existencia nemôže byť náležitosťou roly, čo

možno v Meinongovom jazyku formulovať aj tak, že nemôže byť časťou *Sosein*. No Meinong takto rozmýšľať nemôže, pretože nerozlišuje jednotliviny od rolí. Konštatácia, že existencia nie je predikát, môže byť v jeho teórii iba zásadou prijatou výlučne *ad hoc*.

Pretože jednotliviny zlúčil s rolami, Meinong nemôže vysvetliť ani údajné zaujatie prírodovedcov a obyčajných ľudí existujúcimi objektmi. Prečo sa vedci zaoberajú Zornicou a najvyššou horou na svete a sú úplne ľahostajní k Pegasovi a zlatej hore? Moderný interpretátor Meinonga, J. N. Findlay, si tento problém uvedomuje a navrhuje riešenie.[18] Tvrdí, že istým vysvetlením by mohlo byť, že na rozdiel od skutočných objektov neskutočné objekty sú *nezaujímavé*. Všetko, čo môžeme vedieť o neexistujúcom objekte musí byť poznateľné a priori, a to je zväčša veľmi málo. O zlatej hore môžeme vedieť len dve veci: že je zlatá a že je hora. Naproti tomu súhrn faktov, ktoré môžeme poznať o každej skutočnej hore, je prakticky nevyčerpateľný.

Lenže odpoveď, ktorú navrhuje Findlay, tento problém iba odsúva. Pretože ak neexistujúce objekty sa líšia od existujúcich tým, že sú nedostatočne určené, vynára sa otázka, prečo to má tak byť.

Nie je ťažké dať odpoveď na túto novú otázku. Najvyššia hora je bohatá na určenia, pretože ju, na rozdiel od zlatej hory, stelesňuje nejaká konkrétna jednotlivina. Je samozrejmé, že konkrétny kus hmoty, ktorý *je* najvyššou horou na Zemi, musí spĺňať požiadavky roly[19], t.j., musí byť horou a musí byť vyšší ako každá iná hora. To mu však vôbec nebráni exemplifikovať obrovské množstvo iných atribútov: určitú hmotnosť, geologickú stavbu, geografickú polohu atď. Teda prostredníctvom jednotliviny, ktorá ju stelesňuje, najvyššia hora je spojená s bohatstvom atribútov, ktoré najvyššia hora nemusí mať, t.j. s atribútmi, ktoré nie sú medzi požiadavkami tejto roly. O zlatej hore nič také neplatí, a preto je pre vedcov vonkoncom nezaujímavá.

Ale táto cesta je pre Meinonga uzavretá, pretože v jeho ontológii chýbajú jednotliviny, ktoré sa líšia od čistých objektov. Meinong nemôže vysvetliť nezaujímavosť neexistujúcich objektov tým, že poukáže na ich neexistenciu, pretože podľa jeho teórie *všetky* objekty sú *ausserseiend*, ich *Sein* nemá nič spoločné s ich *Sosein*. Existencia nejakého objektu nemôže zvýšiť jeho zaujímavosť. Meinong naozaj trvá explicitne na tom, že neexistujúce objekty sú práve také zaujímavé ako objekty, ktoré existujú. Teda Findlayov návrh je sotva v súlade s duchom Meinongovho filozofického učenia.

Napokon, Meinong nemôže podať nijaký výklad identity a individuácie objektov. Napríklad Zornica a Večernica sú zrejme dva rôzne čisté objekty myslenia. Ale astronómovia nám tvrdia, že Zornica a Večernica sú jednou a tou istou planétou. Čo to znamená? Z akého dôvodu pri inventarizácii slnečnej sústavy neuvádzame Zornicu a Večernicu ako dva rôzne objekty? Absencia jednotlivín v

Meinongovej ontológii mu znemožňuje dať samozrejmú odpoveď, totiž, že pri inventarizácii neuvádzame čisté objekty, roly, ktoré sa môžu v jednotlivinách stelesniť, ale samé jednotliviny. Fakt, že jednotlivina známa ako Venuša, stelesňuje dve rôzne roly, Večernicu a Zornicu, ju nerozkladá na dve rôzne entity.

K evidentnému zisteniu, že naše základné univerzum indivíduí pozostáva z konkrétnych jednotlivín, a nie rolí, prišli, hoci dosť odlišným spôsobom, Frege a Russell.*

(*pokračovanie*)

Z anglického originálu preložil *Peter Dolník*. Text odborne zrevidoval a poznámky k prekladu napísal *Pavel Cmorej*.

POZNÁMKY

[6] Ale každá z týchto abstraktných entít vyčlení iba jednu jednotlivinu. (*Pozn. odb. red.*)

[7] Brentano, Franz (1924-25): *Psychologie vom empirischen Standpunkt. Band 1 und 2.* Oskar Kraus, Leipzig: Verlag von Felix Meiner. Band 1, 124-5.

[Pri preklade citovaných textov od nemeckých autorov sme museli prihliadať k ich prekladu do angličtiny, o ktorý sa opieral P. Tichý. Treba podotknúť, že anglický preklad je často dosť voľný, ale neraz je zrozumiteľnejší ako orginál. (*Pozn. odb. red.)*]

[8] Brentano, Franz (1930): *Wahrheit und Evidenz. Erkenntnistheoretische Abhandlungen und Briefe.* Oskar Kraus, Leipzig: Verlag von Felix Meiner, 30-31.

[V danom kontexte sa vynára potreba odlíšiť menej používané zvraty "uvažovať niečo", "myslieť niečo" (ktoré sa niekedy kvalifikujú ako nesprávne) od bežných výrazov "uvažovať o niečom", "myslieť na niečo", resp. "rozmýšľať o niečom". (*Pozn. odb. red.*)]

[9] Brentano, F. (1930), c.d., 48.

[10] Brentano, F. (1930), c.d., 88.

[11] Brentano, F. (1924-25), *Psychologie vom empirischen Standpunkt.* Band 2, 135.

[12] Brentano, F. (1924-25), Band 2, c.d., 134.

[13] Meinong, Alexius (1971): Über Gegenstandstheorie. *Alexius Meinong Gesamtausgabe Band II. Abhandlungen zur Erkenntnistheorie und Gegenstandstheorie.* Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 481-535. Pozri s.486.

[14] Meinong, Alexius (1971), c.d., 490.

[15] Meinong, Alexius (1971), c.d., 491.

[16] Russell, Bertrand (1905): On Denoting. *Mind 14*, 479-93. Český preklad: O označení. In: Russell, B.: *Logika, jazyk a věda.* Praha 1967, 19-36. Pozri s. 24-25.

[17] Tento a nasledujúci odstavec v nemeckom preklade chýbajú.

[18] Findlay, John N. (1963): *Meinong's Theory of Objects and values.* Oxford: Clarendon Press. Pozri s.56 a ďalej.

[19] Výraz "požiadavka [requirement] roly" zrejme označuje náležitosť roly. (*Pozn. odb. red.*)

* Musíme s poľutovaním konštatovať, že Pavel Tichý sa na preklade tejto a nasledujúcich dvoch častí už nepodieľal, opustil nás skôr, než sme ho stihli dokončiť. Predloženú časť prekladu prečítal Pavel Materna, ktorému ďakujeme za cenné pripomienky. (*Pozn. odb. red.)*